

TERUGBLIK

De Luchtmacht in Hilversum

Verslag van de ledenavond van 25 november 1992

De avond begon met een kort verslag van Jan Lamme over de meest recente ontwikkelingen bij de binnenstadsplannen. De nieuwtjes van dit front volgen elkaar in hoog tempo op. Verheugend is het dat we, als historische vereniging, steeds meer een gewillig oor bij de politiek vinden. 'De gemeente' erkent nu dat Hilversum zowel dorpse als stadse kenmerken heeft en dat dorpse, historische elementen ook een plaats in de binnenstadsplannen moeten krijgen. Maar om ervoor te zorgen dat dit goede voornemen ook in de praktijk vormgegeven wordt, zullen we als 'Albertus Perk' nog een hoop werk moeten verzetten. Het bestuur zal u middels artikelen in *Eigen Perk* op de hoogte blijven houden over verdere ontwikkelingen.

De rest van de avond was gewijd aan de lezing van de heer Th.J. de Jongh die ons vertelde over de activiteiten van de Koninklijke Luchtmacht in Hilversum. Hoewel niet algemeen bekend zijn er drie belangrijke ondersteunende diensten van de luchtmacht na de tweede wereldoorlog in Hilversum gehuisvest geweest. Op het terrein van de Rudelsheimstichting aan de Doodweg zat tot 1992 de meteorologische dienst, terwijl de luchtmacht verbindingdienst gevestigd is geweest op de landgoederen Wisseloord en Zwaluwenberg. Tussen 1953 en 1964 was ook de luchtverkeersleiding in Hilversum gevestigd.

Al in 1925 werd op een terrein tussen de Doodweg en de Rossinilaan een tehuis voor geestelijk gehandicapte joodse kinderen gesticht door de Rudelsheimstichting. Deze stichting was in 1919 opgericht als nagedachtenis van de opperrabbijn van Friesland Rudelsheim. Deze stichting kocht hier het Augustahuis, dat voordien het internaat Demmers gehuisvest had. In de jaren dertig werd er een nieuw paviljoen bijgebouwd. In 1942 besloot de Duitse opperbevelhebber van de Wehrmacht Christianse zijn hoofdkwartier van de kust naar het binnenland te verplaatsen wegens herhaalde luchtaanvallen van de geallieerden. De twee gebouwen van de

Rudelsheimstichting werden hiervoor gevorderd. De directie werd gearresteerd en samen met de nog aanwezige kinderen op transport gesteld. Medio 1943 werd er op het terrein een commandobunker (later bekend onder de naam Blaskowitzbunker) gebouwd en het gehele gebied rondom tot 'Sperrgebiet' verklaard. Het hele gebied was uitermate goed gecamoufleerd om opsporing op luchtfoto's te voorkomen. Door spionage door verzetsgroepen kwam het in de laatste dagen van 1944 en eind maart 1945 toch tot twee bombardementen. Het tweede bombardement op 20 maart '45 had het beoogde effect: het Augustahuis werd volledig vernietigd, alsmede enkele villa's in de omgeving die door de Duitsers werden gebruikt. De bunker bleef echter intact en werd enkele dagen later door Blaskowitz in gebruik genomen. Deze was toen commandant van de Duitse troepen in 'Festung Holland', het laatste resterende gebied dat toen nog in Duitse handen was. Het was deze Blaskowitz die de overgave van de Duitse troepen in Nederland in Wageningen tekende.

Na de oorlog is de bunker een tijdje in gebruik geweest als gevangenis voor 'foute Nederlanders' en NSB-ers. Eind 1945 werd ook het paviljoen uit de jaren dertig weer gerenoveerd om onderdak te bieden aan verweesde joodse kinderen. Hieraan kwam in 1951 een einde en werd het complex verkocht aan het ministerie van oorlog (zoals het toen nog heette) en begint de luchtmachtperiode van het complex. De militaire luchtverkeersleiding was na 1945 namelijk onder slechte omstandigheden op Schiphol gevestigd geweest. Verhuizing naar Hilversum bood een enorme verbetering. De Blaskowitzbunker werd omgebouwd tot landelijk verbindingscentrum. Daarnaast kocht Defensie een lapje grond op het terrein van Wisseloord, waar de Duitsers een bunker voor de Duitse radio- en verbindingdienst hadden gebouwd. De militaire luchtverkeersleiding en de telefooncentrale kregen hier onderdak. In het begin van de jaren '50 was de woningnood echter nog erg groot en daarom werd besloten het Rudelsheimpaviljoen opnieuw te verbouwen tot kazerne om hier luchtmachtpersoneel onderdak te brengen. Deze ka-

zerne werd de Van Helsdingenkazerne gedoopt, naar de Nederlandse luchtmachtpiloot kapitein J.P. van Helsdingen, die in 1942 in Indië in de strijd tegen de Japanners was gevallen.

In 1960 werd ook de meteorologische dienst van de luchtmacht naar Hilversum verplaatst. Deze kwam op het Van Helsdingencomplex, terwijl de verkeersleiding en de verbindingdienst naar de bunker op het Wisseloordterrein verplaatst werd. Daarna zijn de activiteiten van de luchtmacht in Hilversum, mede door allerlei technische ontwikkelingen, langzamerhand afgebouwd. In 1964 werd de luchtverkeersleiding verplaatst naar Nieuw Milligen op de Veluwe, waar al eerder het radarcentrum van de luchtmacht gebouwd was. Bij de verbindingdienst

werd steeds meer gebruik gemaakt van computers, waardoor de Wisseloordbunker ongeschikt werd. Op het terrein van de Zwaluwenberg aan de Utrechtseweg werd in 1972 een nieuwe bunker gebouwd die door de verbindingdienst werd betrokken. En mede door interne reorganisatie werd de meteorologische dienst in 1992 verplaatst naar Woensdrecht, waardoor de verbindingdienst op de Zwaluwenberg het laatst overgebleven luchtmachtonderdeel op Hilversums grondgebied is geworden.

Voor wie meer wil weten van het wel en wee van de luchtmacht in Hilversum: de heer De Jongh heeft hier een boek over geschreven, waarvoor ik u verwijs naar de boekbespreking hieronder.

EJP

BOEKBESPREKING

DE KONINKLIJKE LUCHTMACHT IN HILVERSUM

Dit boek beschrijft weliswaar de geschiedenis van enkele onderdelen van de krijgsmacht, maar erg krijgshaftige avonturen hoeft men uiteraard niet te verwachten. De geschiedenis van 40 jaren luchtmacht in Hilversum lijkt sterk op de historie van een jubilerend industrieel bedrijf. Dat is ook niet zo verwonderlijk want de in Hilversum gelegerde luchtmachtonderdelen deden ongeveer hetzelfde soort werk als vergelijkbare burgerorganisaties, namelijk verbindingen onderhouden en weerberichten maken.

Het boek richt zich vooral op Wisseloord op het voormalige Rudelsheimcomplex, later herdoopt in Van Helsdingenkazerne. De Koninklijke Luchtmacht 'landde' daar in juni 1953, heeft er 40 jaren historie geschreven en het kazernecomplex eind vorig jaar ontruimd. Het boek van De Jongh is dus niet alleen een jubileumboek, maar ook een afsluiting van een periode en een afscheid.

Allereerst dient vastgesteld, dat het goed is om de geschiedenis van deze 40 jaren vast te leggen. Ook vanuit een Hilversums historisch perspectief is het van belang te weten wat zich daar heeft afgespeeld. En de gebeurtenissen zijn met overtuigende deskundigheid en met

zorg voor details en volledigheid geregistreerd. Het boek is zeer overzichtelijk ingedeeld, rijk geïllustreerd en in algemene zin 'royaal' uitgegeven. Erg aardig zijn de cursiefjes die op bijna elke bladzijde wat anecdotische bijzonderheden geven en de soms wat monotone opsomming van feiten fleur en reliëf verlenen.

De Jongh opent met een kort overzicht van de historie van de drie Hilversumse locaties waar het hier om gaat: Rudelsheim, Wisseloord en de Zwaluwenberg. De auteur besteedt vooral aandacht aan de gebeurtenissen tijdens de oorlog. De levensloop van de kapitein vlieger-waarnemer J.P. van Helsdingen, naar wie het Rudelsheimcomplex werd vernoemd completeert het eerste deel van het boek. Het tweede deel beschrijft de taak en werkwijze van de in Hilversum gelegerde onderdelen. Het chronologisch opgetekende wel en wee van deze onderdelen gedurende 40 jaren in Hilversum beslaat het derde en laatste deel.

Wat in het laatste deel opvalt zijn de voortdurende problemen rond de huisvesting van de ongeveer 200 militairen en het regelmatig oploeiend dispuut met het Hilversumse gemeentebestuur over het al dan niet uitbreiden van het complex. De locatie van de kazerne was in feite natuurlijk ook niet zo gelukkig. De bosrijke villawijk was een uitstekende schuilplaats